

کارل نوردنسترنگ
ترجمهٔ مجتبی صفوی

اخلاق حرفه‌ای روزنامه‌نگاری جنبه‌های پنهان و آشکار

جدیدترین این اسناد و نزدیکترین آنها به رهیافتی بین‌المللی، مصوبهٔ فدراسیون خبرنگاران امریکای لاتین FELAP در سال ۱۹۷۹ است.

سوابق تاریخی

برای حفظ صداقت در برابر تاریخ، باید گفت که قبل از این نیز دو مرحلهٔ تدوین اصول جهانی اخلاق خبرنگاری سابقه داشته است. نخستین مورد به دههٔ ۱۹۳۰ بازمی‌گردد، زمانی که چندین سازمان حرفه‌ای به پی‌گیری طرح‌هایی پرداختند که «اتحادملی» و سازمان بین‌المللی کار در دههٔ ۱۹۲۰ تدارک دیده بودند (رجوع شود به جونز ۱۱-۱۰-۱۹۸۰ و کویکا-نوردنسترنگ ۱۹۸۶).

یکی از جلوه‌های چشمگیر - اما فراموش شده - این ابتکارات آرمانگرایانه تشکیل دادگاه بین‌المللی شرف برای خبرنگاران در سال ۱۹۳۰ بود. این دادگاه که مقر آن در لاهه قرار داشت و ریاست آن را رییس سابق دیوان

ضمیمهٔ این مطلب است). هرچند سند ۱۹۸۳ به‌درستی می‌تواند به‌منزلهٔ سندی تاریخی توصیف گردد، اما یادآوری این نکته نیز حائز اهمیت است که شمار زیادی قوانین اخلاقی یا مجموعه‌هایی مشابه، پیرامون رفتار حرفه‌ای شایسته، در طی این قرن تدوین گردیده و برآن پافشاری شده است (برای آشنایی با جزئیات نگاه کنید به برون ۱۹۷۹ و جونز ۱۹۸۰).

اما اغلب این فعالیتها جنبهٔ ملی داشته، برپایهٔ شرایط خاص اجتماعی - سیاسی بنا شده و در واقع نوعی بازتاب واقعیات و نحوهٔ نگرش‌های محلی بوده است. برخی اسناد هم اگرچه در سطح منطقه‌ای پذیرفته شده، اما جنبهٔ جهانی نداشته و به یک نیمکره محدود گشته است.

«اخلاق ارتباطی در دنیای مدرن باید برپایهٔ ارزشهایی چون صلح، آزادی و احترام متقابل بنا گردد، که برای نوع بشر جنبه‌ای مشترک داشته و در عین حال تنوع فرهنگی و سیاسی بسیار بارز در دنیای کنونی را نیز مدنظر قرار دهد.»

عبارات فوق، بخشی از بیانیهٔ افتتاح نشست کارشناسانی است که از سوی یونسکو در سال ۱۹۷۷ به‌منظور تدوین اصول اخلاق ارتباطی در شهر «آناوا» جمع شده بودند. این بیانیه بر اخلاق خبرنگاری در چارچوب نظم نوین اطلاعاتی تأکید بسیار دارد. مطلب حاضر به جلوهٔ خاصی از این اصول اخلاقی می‌پردازد که در سال ۱۹۸۳ با همکاری میان سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای خبرنگاران حرفه‌ای تدوین و عنوان «اصول بین‌المللی اخلاق خبرنگاری» را از آن خود ساخت (سند مزبور

عدالت بین‌الملل برعهده داشت، نهادی واقعاً غیرحکومتی بود که زیر نظر فدراسیون بین‌المللی خبرنگاران (Fij تأسیس ۱۹۳۱) و بنیاد بین‌المللی خبرنگاران اداره می‌شد که خود بنیاد مزبور نیز از سوی اتحاد ملل به رسمیت شناخته شده بود. وظیفه دادگاه که به «دادگاه شرف» نیز موسوم بود، نظارت بر سلامت انجام روال کار خبرنگاری، تا آنجا که به «اطلاعات عمداً تحریف شده یا اسناد آگاهانه تزویر و تحریف شده» مربوط می‌شد، با در نظر گرفتن تأثیر این قبیل اطلاعات بر روابط بین‌الملل، تعیین شده بود.

دادگاه با وجود بنیان استوار آن، نتوانست پیشرفتی داشته باشد، چرا که شرایط بین‌المللی که بتدریج روبه‌وخامت می‌رفت، این قبیل فعالیت‌های حرفه‌ای را مختل می‌ساخت. بخش گوه‌ری جنبش مذکور که به موازات ظهور و سقوط «اتحادملل» موجودیت یافت، همانا «قانون شرف حرفه‌ای» خبرنگاران بود. این قانون در سال ۱۹۳۹ در آخرین فرصتی که فدراسیون بین‌المللی خبرنگاران (Fij)، پیش از آغاز جنگ جهانی قادر به برگزاری نشست شد، از سوی این سازمان حرفه‌ای به تصویب رسید. سه سال بعد، اتحادیه بین‌المللی مؤسسات مطبوعاتی (IUPA، تأسیس ۱۸۹۴) که بدست ناشران اداره می‌شد، مجموعه‌ای از اصول را تحت‌عنوان «خبرنگاری که شایسته این نام باشد» به تصویب رساند (این سند در برون Bruun به سال ۱۹۷۹ بار دیگر احیا شد).

تمامی این دستاوردها بیانگر جنبه‌های گوه‌ریز ایده‌آل (آرمان) کنونی برای یک نظم نوین اطلاعاتی است. اگر چه تعداد بسیار اندکی از آنها طی جنگ جان سالم بدر بردند، قوانینی که محکوم به ماندن - و فراموش شدن - در قفسه‌های تاریخ شدند. دومین دور تلاش برای تدوین قوانین اخلاق خبرنگاری، در اوایل دهه ۵۰ در چارچوب سازمان ملل متحد صورت گرفت. طرحی که سرمنشأ آن کنفرانس سال ۱۹۴۸ سازمان ملل پیرامون «آزادی اطلاعات» بود، اما جنبه انگیزشی خود را در شرایط جنگ سرد بین جامعه بین‌الملل از دست داد. گذشته از این امر، طرح مزبور از سوی سازمانی میان‌حکومتی (سازمان ملل) مورد تأیید و پشتیبانی قرار گرفته بود و بیش از آنکه طرحی برای همکاری صادقانه حرفه‌ای باشد، به جزیی از سیاست‌های بین‌المللی بدل شد. پس جای شگفتی ندارد که قضیه

■ قانون شرف حرفه‌ای خبرنگاران در سال ۱۹۳۹ از سوی فدراسیون بین‌المللی خبرنگاران به تصویب رسید.

■ در سال ۱۹۴۲، اتحادیه بین‌المللی مؤسسات مطبوعاتی (IUPA) مجموعه‌ای از اصول را تحت‌عنوان «خبرنگاری که شایسته این نام باشد» به تصویب رساند.

اخلاق حرفه‌ای را در برابر چالشی نوگشود در گزارش مک‌براید (یک جهان، چندین صدا ۱۹۸۰) بیان شده است. کمیسیون «مک‌براید» در بخش «نتیجه‌گیری و توصیه‌ها» این را امری مسلم فرض نمود که نظامنامه اصول اخلاقی در سطح ملی و در برخی موارد در سطح منطقه‌ای امری مطلوب است، مشروط بر آنکه این قوانین از سوی خود «حرفه» - بدون دخالت حکومتها - تهیه و تصویب گردد (توصیه شماره ۴۳، ص ۲۶۲، همان کتاب). گذشته از این، مسأله قوانین اخلاقی در فهرست «موضوعاتی که به بررسی بیشتر نیاز دارد» نیز آورده شده است:

مطالعاتی باید صورت گیرد تا در صورت امکان، اصولی که در مجموع از سوی حرفه خبرنگاری به رسمیت شناخته شده و در برگیرنده منافع عموم باشد، مورد شناسایی قرار گیرد، این مطالعات باید دربردارنده «نظرات فراتر» سازمان‌های خبرنگاری در مورد مفهوم قانون بین‌المللی اخلاق حرفه‌ای باشد. برخی عناصر بنیادین این قوانین ممکن است در بیانیه یونسکو پیرامون وسایل ارتباط جمعی و نیز در قوانین مرسوم در میان اکثریت نظامنامه‌های ملی و منطقه‌ای موجود باشد (پیشنهاد شماره ۶، ص ۲۷۴، همان کتاب).

این‌گونه «نظرات فراتر» یا «ملاحظات اضافی» عملاً در چارچوب نشست‌های مشورتی سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای خبرنگاران لحاظ گردید، نشست‌هایی که به‌هنگام انتشار گزارش مک‌براید (آوریل ۱۹۸۰) آغاز و تا اواخر سال ۱۹۸۳ ادامه یافت. به سخن دیگر، «خود حرفه»، طرح بین‌المللی «اصول اخلاق حرفه‌ای» را درست سه سال پس از گزارش مک‌براید و دقیقاً پنج سال پس از تصویب بیانیه یونسکو، مورد تصویب قرار داد. تدوین نهایی اصول بین‌المللی اخلاق حرفه‌ای در خبرنگاری به‌وسیله گروهی متشکل از نمایندگان سازمان‌های بین‌المللی خبرنگاران، اتحادیه

پیش‌نویس قانون اخلاق حرفه‌ای به‌واسطه قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل در پایان سال ۱۹۵۴، رسماً به بن‌بست برسد. (پیش‌نویس قانون بین‌المللی اخلاق حرفه‌ای سازمان ملل سال ۱۹۷۰ بار دیگر در برون Bruun احیا شد. صص ۹۵-۹۴).

علاوه بر موارد یادشده دهه‌های ۱۹۳۰ و ۱۹۵۰ باید از بیانیه یونسکو که در سال ۱۹۷۸ به تصویب رسید به‌منزله یکی دیگر از قاعده‌سازیهایی نخستین منشور بین‌المللی اخلاق خبرنگاری نام برد. این سند هنوز هم پابرجاست، اما همچون پیش‌نویس قانونی که از سوی سازمان ملل در اوایل دهه ۵۰ به تصویب رسید، بیانیه یونسکو نیز که از سوی یک سازمان میان‌حکومتی (یونسکو) تهیه و تصویب شده بود، جزیی اساسی از سیاست بین‌الملل گشت. با وجود این، باید اشاره نمود که بیانیه یونسکو از سوی سازمان‌های حرفه‌ای ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی خبرنگاران مورد تأیید قرار گرفته است.

نقش الهامی بیانیه یونسکو

روی هم رفته، بیانیه «وسایل ارتباط جمعی» یونسکو را نمی‌توان به‌عنوان نظامنامه بین‌المللی اصول اخلاقی پذیرفت - با لاقبل حرفه خبرنگاری نمی‌تواند چنین تلقی از آن داشته باشد. این بیانیه بیشتر به منزله منبع الهام و حمایت از این حرفه و به‌نام جامعه بین‌المللی متحد ایفای نقش می‌کند. اجازه دهید تا بند ۸ آن را از نظر بگذرانیم:

«سازمان‌های حرفه‌ای، افرادی که در آموزش حرفه‌ای خبرنگاران مشارکت دارند، دیگر عناصر وسایل ارتباط جمعی و کسانی که در اجرای کار با شیوه‌ای مسئولانه به آنها یاری می‌رسانند، بایستی به‌هنگام ترتیب امور مربوطه اهمیت خاصی برای اصول این بیانیه قائل شده و از به‌کارگیری قوانین اخلاقی موجود در آن اطمینان حاصل نمایند.» این حقیقت که بیانیه یونسکو گستره

بین‌المللی مطبوعات کاتولیک و فدراسیون خبرنگاران امریکای لاتین عملی شد (برای اطلاع از جزئیات به روند چهارمین نشست مشورتی سال ۱۹۸۴ رجوع شود).

سند مزبور، «نظامنامه بین‌المللی» نامیده نمی‌شود. چون این عبارت ظاهراً معنای مشترکی برای بخش‌های گوناگون جهان ندارد. در وهله نخست، برسر واژه نظامنامه (قانون) در سطح ملی و منطقه‌ای کشورهایی توافق شد که شرایط اجتماعی - سیاسی آنها کمابیش مشابه است.

اهمیت جهانی

ارزش تاریخی اصول اخلاق حرفه‌ای خبرنگاری (که در اسناد بعدی به‌طور مختصر می‌آید) در پرتو این حقیقت که سازمان‌های حرفه‌ای شرکت‌کننده در تدوین آن، در برگزیده اکثریت عظیمی از خبرنگاران متشکل در سطح جهان می‌باشند، امری آشکار است و شمول تمام قاره‌ها و مناطق ژئوپولیتیک نیز کم‌اهمیت‌تر از جنبه ذکر شده نمی‌باشد، معنای این واقعیت آن است که سمت‌گیری‌های ایدئولوژیک و فلسفی اساساً متباینی در پشت این سند وجود دارد. با وجود این آشکار است که سند، از حمایت اندک و یا عدم حمایت راست سیاسی افراطی، به‌ویژه حامیان نظام‌های مستبد، برخوردار است.

سند، خود دارای جهت‌گیری سیاسی است که به‌سادگی می‌توان آن را جهت‌گیری دموکراتیک نامید. سند، اعلام ارزش‌های عامی است که در بحث نظم نوین اطلاعاتی، مورد حمایت یونسکو است. از این گذشته، اصل ۸-۱۰ سند، به‌ویژه سند را با موضوع جنبش کشورهای غیر متعهد هماهنگ می‌سازد (رجوع شود به نوردنسترنگ، ۱۹۸۴، صص ۶۹-۷۰). برای تصریح در موضوع باید گفت که موضع این سند به اندازه موضع غیرمتعهدها، رادیکال نیست. زیرا عبارتی چون امپریالیسم و صهیونیسم در آن به کار نرفته است.

چنین اقزاری به ارزش‌ها و اصول جامعه بین‌الملل، برای حرفه‌ای که دارای سنت قوی استقلال و به‌ویژه رها از دخالت‌های دولتی است، گامی بس مهم به‌شمار می‌رود. هر چند در تئوری، سرانجام مفهوم به مردم جهان باز می‌گردد، اما به‌هرحال جامعه بین‌الملل در عمل از حکومت‌ها تشکیل شده است. با این همه بایستی خاطر نشان نمود که هیچ نشانه‌ای در

«کمیته هاچین» Hutchins Commission در دهه ۱۹۴۰ در ایالات متحده آمریکا از آن دفاع می‌شد (مطبوعات آزاد و مسوول ۱۹۴۷) زمینه درستی که در آن حقایق مطابق با اصل دوم گزارش شود. درست مشابه اعتقاد کمیته به گزارش درست، همه‌جانبه و هوشمندانه از رویدادهای روز، به‌گونه‌ای که دربردارنده معنا باشد. از سوی دیگر، برخلاف نظر کمیسیون «هاچین»، این سند بر تمایز میان حقیقت و دیدگاهها تأکید نمی‌کند.

و نیز شایان ذکر است که اصل دوم، بر خلاقیت خبرنگار، و در نتیجه اجتناب از مفهوم مکانیکی «خبرنگاری» به عنوان انتقال ساده اطلاعات تأکید دارد. به سخن دیگر، براین باور است که روزنامه‌نگاری می‌تواند به‌منزله نوعی ادبیات در نظر گرفته شود، که در به‌کارگیری سبک‌های بیانی گوناگون آزاد باشد، مشروط برآنکه هدف کلی آن همان پیش‌روی نهادن گوهر حقیقی واقعیت عینی باقی بماند. تا آنجا که نقش اجتماعی خبرنگار مطمح نظر است، اصل ۳-۵، برشماری از نکات تأکید می‌ورزد که به تصور غرب از روزنامه‌نگاری خوب باز می‌گردد: مسوولیت در برابر عموم، تعهد اخلاقی، مبارزه با رشوه، حمایت از حق پاسخگویی و ...

اما، این قبیل اصول نه تنها بیانگر زمینه‌های مشترک در قوانین اخلاق حرفه‌ای موجود در سطوح ملی و منطقه‌ای است، بلکه دربردارنده عناصر مهم و نوینی است که نشان از حرکت به‌سوی نظم نوین اطلاعاتی دارد. چنین نوآوری در عبارت «اطلاعات به عنوان فایده‌ای اجتماعی و نه به‌منزله کالا درک می‌شود» مشهود است.

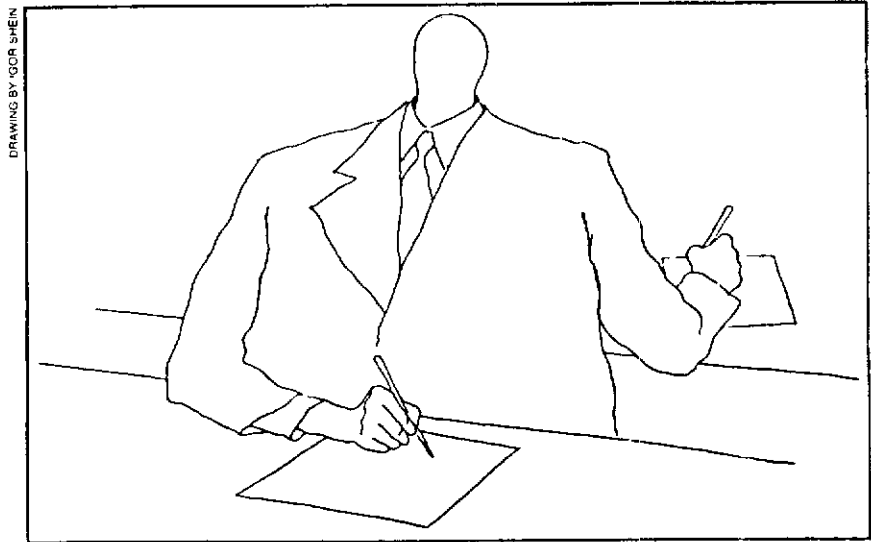
نکته مهم در این خصوص تعریف مسوولیت اجتماعی خبرنگار می‌باشد که در اصل سوم آورده شده است. مسوولیت موردنظر، نه صرفاً عبارتی توخالی است و به جامعدای انتزاعی اشاره می‌نماید که خبرنگار در برابر آن پاسخگو است. این اصل با تصریح براین امر که «مردم» به‌طور یک‌جا در برگزیده «منافع اجتماعی گوناگون» می‌باشند، معترف است که منافع متعدد اجتماعی - اقتصادی - سیاسی - تضادی وجود دارند که بنا به ساختارهای طبقاتی منطبق بر همان منافع با یکدیگر در تضادند و برهمین پایه خواهان تحلیل دقیق منافع از سوی روزنامه‌نگار است. اما اینگونه مفهوم مسوولیت، نه تنها خبرنگار

سند یافت نمی‌شود که گویای علاقه‌مندی خبرنگاران حرفه‌ای ذی‌نفع به استقبال از ایفای نقش بیشتری از سوی حکومت‌ها در امر ارتباطات جمعی باشد. به‌سادگی، مفهوم این است که «خود حرفه» به همان ارزش‌ها و اصول جهانشمولی پایبند است که در نظام ملل متحد و قانون بین‌المللی انعکاس یافته است. این امر در دومین نشست مشورتی سازمان‌های ذی‌علاقه (۱۹۸۲ - بغداد) مورد تأکید قرار گرفت، به‌طوری که اعلام نمود، حال که نظم نوین باید بر پایه احترام به قانون بین‌المللی و منشور سازمان ملل استوار باشد، هیچ راهی برای حرکت به‌سوی «سانسور دولتی» و یا «مجوز دهی به خبرنگاران» وجود ندارد (نوردنسترنگ ۱۹۸۴ - ص ۶۸).

جزئیات اساسی

این سند از نقطه نظر فلسفی، خبرنگار را به‌منزله ابزاری برای تحقق حق مردم در کسب اطلاعات صحیح مدنظر قرار می‌دهد. حقیقت، به عنوان واقعیتی عینی که حتی الامکان درست و همه‌جانبه برای عموم تبیین شود، درک می‌گردد. این طرز تلقی نو از مفهوم واقعیت عینی، اعتماد طبیعی به توان انسان برای کسب تصویری حقیقی از جهان را از طریق پاره‌های اطلاعات درست و نادرست که در بازار آزاد افکار ردوبدل می‌گردد، مردود می‌شمارد. این برداشت، در عین حال مخالف شک‌مداری است که می‌گوید در دنیایی که همه چیز در آن نسبی است، هیچ واقعیت عینی وجود ندارد. و طبعاً سند، دیدگاه عامیانه‌ای را که معتقد است، واقعیت بیرونی همان است که قدرت مذهبی یا سیاسی تعیین می‌نماید، غیرقابل قبول می‌داند («واقعیت عینی» در فصل تألیف همانوس Hemanus با جزئیات بیشتر شرح داده شده است).

جالب توجه است، اشاره نمایم که این مفهوم واقعیت عینی خواهان همان نوع درک غیرانتزاعی است که از سوی

DRAWING BY GOR SHEN

ایده حرفه‌ای‌گرایی به مفهوم عام مورد پذیرش در کشورهای سوسیالیستی و کشورهای در حال توسعه است.

برهمن پایه «روزنامه‌نگار واقعی» - بر مبنای تعریف سند - در برابر ارزش‌های عامی چون صلح، دموکراسی، حقوق بشر، توسعه اجتماعی و آزادی ملی بی‌طرف نمی‌باشد (اصل هشتم). روزنامه‌نگار نباید در برابر نقض حقوق انسانی مانند «توجیه و یا دامن زدن به جنگ‌های تجاوزگرانه و سابقه تسلیحاتی، به‌ویژه در زمینه سلاح‌های هسته‌ای و دیگر اشکال خشونت، کینه یا تبعیض، به‌ویژه نژادپرستی و آپارتاید، سرکوب رژیم‌های مستبد، استعمار و استعمارنو» بی‌طرف باقی بماند (اصل نهم).

در واقع، اینگونه اخلاق حرفه‌ای سوازی دنبال نمودن صرف حقیقت (که حتی در نظرات ماوراء‌اللیبرالی هم صدق نمی‌کند)، با میل به رهایی از هرگونه اضطراب سیاسی - اجتماعی، بیانگر دو گام مهم، فراتر از نمونه باورهای موجود در سنت آزادی‌طلبی است. نخست، دعوت از روزنامه‌نگار به عنوان شهروندی واقعی برای حمایت از آرمان‌های جهانشمول شناخته شده و مبارزه علیه نقاط مقابل این آرمان‌ها، که این خود یک تعهد عام اجتماعی است و در مورد همه شهروندان به‌گونه‌ای یکسان صدق می‌کند. گام دوم و فراتر از آن، تعهد ویژه حرفه‌ای است به‌گونه‌ای که ارزش‌های جهانشمول موردنظر به عنوان عناصر حیاتی تشکیل دهنده حرفه روزنامه‌نگاری، در راستای تعهد در برابر حقیقت و دیگر ویژگی‌های قراردادی حرفه‌ای (درستی و ...) در این حرفه منظور گردد.

بنابراین، نقش حرفه‌ای تمام روزنامه‌نگاران ایجاد می‌کند که نه تنها شکل عام حقیقت، که ارزش‌های فراگیر انسانی را نیز مدنظر داشته باشند، به سخن دیگر، تعریف حرفه‌ای‌گرایی، از باور آزادی‌طلبی که وظیفه‌اش «انتقال حقایق و نظرات در رابطه با منافع و ارزش‌های گوناگون اجتماعی - سیاسی با حفظ استقلال و بی‌طرفی» توصیف شده بود، گذشته و گام بزرگ دیگری به پیش برمی‌دارد. نگاره نظریه جدید جهانی در مورد اخلاق حرفه‌ای، با مواضع اتخاذ شده از سوی خبرنگاران در حمایت از جنبش صلح که در اوایل دهه ۱۹۸۰ در نیمکره غربی به پویایی رسید، صورت واقعی به‌خود گرفت و بدین‌گونه، بخش

تنها با فلسفه‌ای سازگار است که در آن حرفه‌ای‌گرایی نه به عنوان هدف، بلکه به عنوان ابزار دموکراتیزه نمودن درک می‌شود. نتیجتاً، سند مفهومی از حرفه‌ای‌گرایی را مورد پشتیبانی قرار می‌دهد که در عین استوار بودن بر پایه سنت‌های ثابت روزنامه‌نگاری، خبرنگار را به برخی ارزش‌های جهانشمول نیز پایبند سازد. اگر واقعی‌بنگریم، این نظریه نه بدان معناست که «حرفه» در مقایسه با نظریه‌ای که بنیاد ارزشی خود را بر باورهای لیبرالی آزادی استوار نموده است، از استقلال کمتری برخوردار می‌باشد. روزنامه‌نگاری همواره باید به برخی منافع اجتماعی پایبند باشد. خواه این امر آشکارا به رسمیت شناخته شده باشد و خواه به منزله اعتقادی درونی (پنهان) پذیرفته شده باشد. سند مزبور به‌عنوان انگیزه ارزشیابی انتقادی «خود حرفه»، عملکرد مهمی دارد.

اخلاق حرفه‌ای نو

این سند در مجموع روزنامه‌نگاری را به منزله حرفه‌ای متعهد - از نظر اجتماعی - تلقی می‌کند. منشأ تعهد مزبور از یک‌سو، در حقوق مردم برای دستیابی به تصویری درست از واقعیت عینی و از سوی دیگر در ارزش‌های عام انسانی نهفته است. در اصل، تعهد در برابر حقیقت همان تعهد نهفته در جریان اصلی آزادیخواهانه روزنامه‌نگاری است. اگر چه به لحاظ سرشت حقیقت تفاوت‌های آشکاری میان سنن و آداب و رسوم وجود دارد، اما تعهد در برابر ارزش‌های عام بر پایه آنچه در جامعه بین‌الملل مورد پذیرش است به معنای عزیمتی اساسی از الگوی سنت غربی و حرکت به سوی

را به منافع اجتماعی موجود در میان جامعه مرتبط می‌سازد. بنکه مبین همان نکته‌ای است که کمیسون مک‌براید در طرح اینکه «ممکن است لازم باشد تمایزی میان مؤسسات مطبوعاتی، صاحبان و مدیران آنها از یک‌سو و خبرنگاران از سوی دیگر قائل شد» خاطر نشان می‌سازد (توصیه ۴۱، یک جهان، چندین صدا، ۱۹۸۰، ص ۲۶۲).

«حق مشارکت خبرنگار در تصمیم‌گیری‌های رسانه‌ای که وی در استخدام آن است» (اصل پنجم) نیز از جمله موضوعات مرتبط با ارزشیابی واقع‌بینانه روابط اجتماعی است که موقعیت خبرنگار را معین می‌کند. این اصل، صحت گذاشتن بر درخواست‌هایی است که اغلب تحت عنوان «دموکراسی تحریریه» از آن نام برده می‌شود - نوعی دخالت کارگران در تعیین سیاست تولیدی - به موازات این درخواست، تقاضای دیگری هست که به‌ویژه برای رسانه‌هایی با اهداف تجاری بخش خصوصی یک چالش محسوب می‌شود و آن «مشارکت و دست داشتن مردم در آن است» (اصل چهارم). حرفه‌ای که چنین اهدافی را پیش‌روی خود قرار می‌دهد، با حرفه‌ای که خود را به عنوان موجودیتی تکنوکرات متمایز می‌بیند - دیدگاهی که در میان خبرنگاران و یا لاقدر در نیمکره غربی وجود دارد که خود را به عنوان ارتش به اصطلاح شاخه چهارم حکومت می‌دانند - تفاوت اساسی دارد.

مسلم است که حمایت از دخالت و مشارکت عمومی مبین پارادوکسی است که: حرفه‌کارشناسان ارتباطاتی خواهان خلاصی از انحصار صاحبان حرفه‌ای ارتباطات است و این

هلستیکي اتحاد خبرنگاران در فنلاند، موضوع را در قرارداد خود در ماه فوریه ۱۹۸۲ منظور داشت.

ابزار روزنامه‌نگار واژه است. این ابزار تنها در شرایط صلح قابل استفاده است؛ بنابراین حمایت از صلح، اثر بخش‌ترین راه دفاع از آزادی بیان است. هر خبرنگاری با کار خود قادر است با نفوذ در افکار عمومی و تصمیم‌گیری‌ها به تقویت ساختارهای صلح در جامعه کمک نماید. وظیفه خبرنگار، انتقال درست اطلاعات در مورد صلح و جنگ، تسلیحات و دفاع ملی و... می‌باشد. (نگاه کنید به نوردسترنگ ۱۹۸۴ ص ۲۵۸).

بدیهی است تمامی خبرنگارانی که در ورای این بیانات قرار دارند، این دو مورد تعهد اجتماعی را واقعاً جزئی جدایی‌ناپذیر از اخلاق حرفه‌ایشان ساخته‌اند. برای بسیاری، بی‌تردید یک ادای مستداول زبانی است تا سمت‌گیری بنیادین به‌ویژه در رابطه با تعهد نوع دوم که ارزش‌های عام را در ثقل حرفه‌ای‌گری (کار حرفه‌ای) قرار می‌دهد. معهداً، این امر چیزی از اهمیت اخلاق دارای تعهد اجتماعی نو نمی‌کاهد. گذشته از آن، سند مذکور بر این باور نمی‌باشد، که تمام ۲۰۰/۰۰۰ خبرنگار حرفه‌ای که از سوی سازمان‌های ذی‌علاقه نمایندگی می‌شوند، اصول اخلاقی موردنظر را جزء به جزء پذیرفته و یا به‌طور کامل در عمل به کار گرفته‌اند. بلکه این سند، بیشتر نشانه‌ای است از یک گرایش در میان خبرنگاران حرفه‌ای سراسر جهان، نشانه‌ای از رشد تاریخی که به موازات حرکت به‌سوی نظم نوین اطلاعاتی جلوه‌گر می‌شود.

آن‌دسته از خبرنگاران حرفه‌ای که تحت نفوذ شیوه آزادخواهانه اندیشه، از مشکلات ایجاد شده از سوی ارزشهای اجتماعی - سیاسی گوناگون و اهمه دارند، با خواندن مطالبی چون فصل نوشته شده توسط «هالن کاربن» پی‌خواهند برد که از خبرنگار انتظار نمی‌رود مجموعه‌ای اتفاقی از ارزشها را دنبال نماید، بلکه ارزشهای ویژه‌ای مورد نظر است که از استاندادهای جهانشمول اخلاقی نشأت گرفته و به‌تدریج در میان جامعه بین‌المللی رشد نموده است.

زمانی که شخص درک نمود، به‌جای سیاسی شدن به شیوه‌های غیرمخصص، تنها به تعهد در برابر آن دسته از ارزشهایی فرا خوانده می‌شود که در قانون و سیاست بین‌المللی از

■ بیانیه ۱۹۷۸ یونسکو به منزله منشور بین‌المللی اخلاق خبرنگاری هنوز پایرجاست.

■ کمیسیون مکرر باید توصیه اکید کرده است که نظامنامه اصول اخلاقی در سطح ملی و در برخی موارد در سطح منطقه‌ای، امری مطلوب است، مشروط بر آنکه این قوانین از سوی خود «حرفه» تهیه و تصویب گردد.

■ باید مطالعاتی صورت بگیرد تا در صورت امکان، اصولی که در مجموع از سوی حرفه خبرنگاری به رسمیت شناخته شده و در برگیرنده منافع عموم باشد، مورد شناسایی قرار گیرد.

برای خبرنگاری منظور شده است. طبعاً در حول و حوش این ارزشها و اصول جهانشمول، جا برای تفاسیر و کشمکش سیاسی وجود دارد. ولی این امری است که شامل تمامی مفاهیم مرتبط با سرشت و رفتار آدمی می‌گردد. شکاک بودن نسبت به اعتبار ارزش‌های جهانشمول عمدتاً از ناآگاهی نسبت به قضایای مربوطه ناشی می‌شود.

چارچوبی قانونی برخوردار است زمینه ناچیزی برای ترس و یا بی‌میلی باقی می‌ماند. تعهد در برابر این قبیل ارزشهای شناخته شده بین‌المللی را می‌توان به‌منزله مرحله نضج در آموزش حرفه‌ای روزنامه‌نگار به حساب آورد. همانگونه که در سند آمده است: «آگاهی خبرنگار نسبت به مفاد قراردادها، بیانیه‌ها و قطعنامه‌های بین‌المللی مربوطه جزئی از اصول

از این جهت، اخلاق حرفه‌ای متعهدانه به‌ظاهر از جهشی کم‌اهمیت‌تر نسبت به آنچه در بالا طرح شد، برخوردار است. به‌هرحال روزنامه‌نگار، جز متعهدبودن در برابر ارزش‌هایی که تشکیل دهنده بنیاد قانون و نظم بین‌المللی است کاری انجام نمی‌دهد. چنانچه این امر، گامی رادیکال به‌نظر آید، تنها بیانگر آن است که ارزش‌های عام، اغلب به‌دلیل سلطه ارزش‌های محلی که در موضع مخالف ارزش‌های جامعه بین‌المللی قرار دارد، تا چه

اخلاق حرفه‌ای به حساب می‌آید» (اصل هشتم).

با فرض در اختیار داشتن چنین آگاهی، فرد می‌تواند پی‌برد که مفاهیم صلح و جنگ، دموکراسی و استبداد، آزادی ملی و استعمار و غیره... صرفاً شعارهای سیاسی نیستند که بر پایه منافع تاکتیکی و قابل تأویل استوار باشند. غالب این مفاهیم در چارچوب قانون بین‌المللی از معنای خاصی برخوردار بوده و در مواردی چون «تبلیغات جنگ» کاربردهای گسترده‌ای

■ **روزنامه‌نگار واقعی، در برابر ارزشهای عامی چون صلح، دموکراسی، حقوق بشر، توسعه اجتماعی و آزادی ملی، بی‌طرف نیست.**
 ■ **روزنامه‌نگار نباید در برابر نقض حقوق انسانی، مانند دامن زدن به جنگهای تجاوزگرانه، مسابقه تسلیحاتی، تبعیض نژادی، سرکوب رژیم‌های مستبد، استعمارگر و استعمار نو بی‌طرف باقی بماند.**

خبرنگاری در قوانین موجود ملی و منطقه‌ای است، و نیز قوانین مرتبط در اسناد بین‌المللی را به‌منزله مبنای کار پذیرفت.

چهارمین نشست مشورتی (پراگ و پاریس ۱۹۸۳) خاطر نشان می‌سازد؛ ارزش پایدار اعلامیه یونسکو سوانی دیگر موضوعات مندرج در آن آزادی عقیده، بیان و اطلاعات را به منزله بخشی جدایی‌ناپذیر از حقوق بشر و آزادیهای اساسی به رسمیت شناخته و آن را یک عامل حیاتی در تقویت صلح و تفاهم بین‌المللی به‌شمار می‌آورد. از این گذشته، اجلاس نقش مهمی را که اطلاعات و ارتباطات، چه در حوزه ملی و چه در سطح بین‌المللی برعهده دارد، مورد توجه قرار داده و به رشد مسؤلیت اجتماعی که بردوش وسایل ارتباط جمعی و خبرنگاران قرار دارد، تأکید می‌ورزد.

براین پایه، اصول اخلاق حرفه‌ای در خبرنگاری که در زیر می‌آید به منزله زمینه‌ای مشترک و به عنوان منبع الهامی برای قوانین اخلاقی در سطح ملی و منطقه‌ای تهیه و تدوین شده است. هدف از این مجموعه اصول، ارتقای اعضای هریک از سازمان‌های حرفه‌ای، با استفاده از مناسب‌ترین روش‌ها و وسایل می‌باشد.

اصل اول

«**حق مردم در دستیابی به اطلاعات درست**»

مردم و افراد حق دارند تصویری واقعی از جهان بیرونی را از طریق دستیابی به اطلاعات صحیح و جامع در اختیار داشته و علاوه براین بتوانند آرای خود را با استفاده از رسانه‌های گوناگون فرهنگی و ارتباطاتی به‌طور آزادانه ابراز نمایند.

اصل دوم

«**خبرنگار بایستی خود را وقف حقیقت نماید**»

بارزترین وظیفه خبرنگار این است که با

اندازه ضعیف ادراک شده‌اند. به‌طور نمونه، اگر تعهد در برابر صلح به‌منزله موضعی رادیکال تلقی شود، پیش از آنکه نشاندهنده افراطی‌گری سیاسی طرفداران صلح باشد، مبین بی‌اعتنایی به ارزش‌های عام صلح است. لذا، اخلاق حرفه‌ای نسو در خبرنگاری، هیچگونه سیاسی‌سازی را در عرصه اطلاعات وارد نمی‌سازد؛ بلکه حفاظت از این حرفه را در برابر سیاست‌هایی برعهده می‌گیرد که ارزش‌های شناخته شده جهانی پیرامون صلح، دموکراسی و غیره... را زیر پا می‌گذارند. اخلاق حرفه‌ای، هرگز مدعی نیست که روزنامه‌نگاری عرصه عمل-آشکار یا پنهان - سیاسی بوده و یا خواهد بود. در چنین شرایطی، انتخاب هر مجموعه اخلاق حرفه‌ای - چه قدیمی و چه نو - مبین موضع سیاسی مستقیم یا غیرمستقیم است. مسأله این نیست که چه چیزی سیاسی و چه چیزی غیرسیاسی است؛ بلکه این است که کدام سمت‌گیری سیاسی مورد دفاع قرار می‌گیرد. از این نظر، اخلاق حرفه‌ای نو دارای اساسی بی‌طرفانه است، همانگونه که می‌توان تصورش را نمود: ارزش‌های عام جامعه بین‌المللی.

اصول بین‌المللی اخلاق حرفه‌ای در خبرنگاری

از سال ۱۹۷۸، سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای خبرنگاران حرفه‌ای که در مجموع نمایندگی ۴۰۰۰۰۰ خبرنگار شاغل در این حرفه را به‌عهده دارند، در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای چند نشست مشاوره‌ای را به همت یونسکو برگزار نمودند. دومین نشست مشاوره‌ای (مکزیکوسیتی ۱۹۸۰) پشتیبانی خود را از «اعلامیه یونسکو» پیرامون اصول اساسی از جمله مساعی وسایل ارتباط جمعی در تقویت صلح و تفاهم بین‌المللی، حقوق بشر، و رویارویی با نژادپرستی، سیاست تبعیض نژادی و جنگ‌افروزی اعلام نمود. علاوه براینها، «اعلامیه یونسکو» مجموعه‌ای از اصولی که در برگرفته تواعد مشترک اخلاق

رعایت حق مردم برای دستیابی به اطلاعات معتبر و درست، شرافت حرفه‌ای خود را در خدمت واقعیت عینی قرار دهد. به‌نحوی که واقعیت‌ها وجداناً با محتوای اصلی خود انعکاس یافته و بدون ایجاد تحریف، نشاندهنده ارتباطات اساسی باشد. این امر با رشد صحیح قابلیت‌های خلاق خبرنگار متحقق می‌گردد، به‌طوری که مواد خام خبری مناسب در اختیار مردم قرار گرفته تا آنان را در طراحی تصویری صحیح و همه‌جانبه از جهان یاری رساند. جهانی که در آن منشأ، طبیعت و گوهر رویدادها، مسیر تحول و چگونگی امور تا آنجا که امکان دارد واقعی برداشت شود.

اصل سوم

«**مسؤلیت اجتماعی خبرنگار**»

اطلاعات در خبرنگاری به منزله فایده‌ای اجتماعی و - نه به منزله کالا - درک می‌شود. بدین‌معنا که خبرنگار در حجم مسؤلیت اطلاعاتی که منتقل می‌شود، سهیم است و بنابراین نه تنها وی در برابر صاحبان رسانه‌ها

ملزم به پاسخگویی می‌باشد، بلکه نهایتاً در برابر مخاطب خود به‌طور کلی مسؤول است. مسؤولیت اجتماعی خبرنگار اقتضا می‌کند که در هر شرایطی برپایه وجدان اخلاقی خود عمل کند.

اصل چهارم

«شرافت حرفه‌ای خبرنگار»

نقش اجتماعی خبرنگار اقتضا می‌کند که در این حرفه، جدبالی از شرافت شغلی را برای خود حفظ نماید. از جمله، حق خبرنگار در خودداری از کارکردن برخلاف باورهایش، و یا افشای منابع اطلاعاتی خود و نیز حق شرکت در تصمیم‌گیری دستگاهی که در استخدام آن است. شرافت حرفه‌ای به خبرنگار اجازه نمی‌دهد که هرشکلی از اشکال رشوه را پذیرفته و یا دفاع از منفعتی خصوصی را بر رفاه عمومی ترجیح دهد. همچنین احترام به درایی معنوی و به‌ویژه منع سرقت‌های ادبی از جمله اخلاق حرفه‌ای خبرنگاران به‌شمار می‌رود.

اصل پنجم

«مشارکت و دخالت مردم»

طبیعت این حرفه اقتضا می‌کند که خبرنگار راه‌های دسترسی مردم به اطلاعات و مشارکت آنان در رسانه‌ها را ارتقا بخشد، از جمله این حقوق همانا حق تصحیح، اصلاح و پاسخگویی است.

اصل ششم

«احترام به اسرار محرمانه و حیثیت انسانی»

بخش مکمل استانداردهای حرفه‌ای خبرنگار، همانا احترام به حق اشخاص در حفظ اسرار محرمانه و حرمت انسانی‌شان برپایه مواد موجود در قانون بین‌المللی و قوانین منی از جمله حمایت از حقوق و آبروی دیگران و منع افتر، بهتان و لطمه به حیثیت و آوازه اشخاص است.

اصل هفتم

«احترام به منافع عمومی»

استانداردهای حرفه‌ای خبرنگار، احترام کامل به حیثیت ملی جامعه، مؤسسات دموکراتیک و اخلاق و عرف جامعه را ضروری می‌داند.

منشی را نسبت به نیازها و آرمان‌های دیگر ملل حساس نموده و احترام به حقوق و حیثیت ملل - تمامی ملل و تمامی افراد انسانی بدون در نظر گرفتن تبعیض نژادی، جنسی، زبانی، ملیتی، مذهبی و اعتقادی را تأمین و تضمین نماید.

اصل دهم

«برپایی نظم اطلاعاتی و ارتباطاتی نوین جهانی»

در جهان معاصر، خبرنگار در چارچوب حرکت به‌سوی روابط نوین بین‌المللی به‌طور اعم و نظم اطلاعاتی نوین به‌طور اخص به فعالیت مشغول است.

هدف این نظم جدید که به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از نظم اقتصادی نوین بین‌المللی شناخته شده است، از بین بردن استعمار، دموکراتیزه نمودن جریان اطلاعات و ارتباطات، چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی برپایه همزیستی مسالمت‌آمیز میان ملل و با احترام کامل به هویت فرهنگی‌شان می‌باشد.

خبرنگار وظیفه ویژه دارد تا در برپایی جریان دموکراتیزه کردن ارتباطات بین‌المللی در حوزه اطلاعات و به‌ویژه به‌واسطه حفظ و تحکیم روابط صلح‌آمیز و دوستانه میان دولت‌ها و ملت‌ها نقش خود را ایفا نماید.

* * *

حاشیه:

- مطبوعاتی آزاد و مسؤول (۱۹۴۷)، شیکاگو: دانشگاه مطبوعات شیکاگو.

- برون ال. (۱۹۷۹) قوانین حرفه‌ای در خبرنگاری، پراگ: سازمان بین‌المللی خبرنگاران.

- چهارمین نشست مشورتی (۱۹۸۴)، پراگ: سازمان بین‌المللی خبرنگاران.

- جونز سی. (۱۹۸۱) قوانین اخلاقی وسایل ارتباط جمعی و انجمن‌ها، پاریس: یونسکو (گزارشات و اسنادی در مورد ارتباطات، شماره ویژه).

- کوبکا جی. نوردنبرگ (۱۹۸۶)، یادآوری‌های مفید، پراگ: سازمان بین‌المللی خبرنگاران.

- صداهای بسیار: جهان واحد (۱۹۸۰)، پاریس: مطبوعات یونسکو.

- نشست کارشناسان پیرامون مشارکت در تدوین اخلاق ارتباطاتی آنا (کانادا)، ۳۱ ماه مه - ۳ ژوئن ۱۹۷۷، یونسکو ISSN: ۷۷/CONF/۱.۳

- نوردنبرگ کت. همراه با هانی کابن ال. (۱۹۸۴).

بیانیه وسایل ارتباط جمعی یونسکو، نورود. ان. جی. آی:

مؤسسه انتشاراتی آبلکس. □

اصل هشتم

«احترام به ارزش‌های عام و گوناگونی فرهنگ‌ها»

یک خبرنگار حقیقی مدافع ارزش‌های عام انسانی و در درجه نخست، صلح و دموکراسی، حقوق بشر، پیشرفت اجتماعی و آزادی ملی است. حال آنکه احترام به الگوها، ارزش‌ها و شأن و مقام خاص هر یک از فرهنگ‌ها، به‌اضافه حق انتخاب و توسعه آزادانه نظام‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برای هر ملتی امری در خور وظیفه‌شناسی حرفه‌ای است. براین پایه خبرنگار در تحول و تغییر شرایط اجتماعی به‌سوی بهبود دموکراتیک جامعه فعالانه شرکت داشته و با ابزار سخن در ایجاد فضایی آکنده از اعتماد در روابط بین‌المللی سهم می‌باشد. فضایی که به صلح و عدالت در سراسر عالم، خویشین‌داری، خلع سلاح و توسعه منی بینجامد. آگاهی خبرنگار از مواد مربوطه در قراردادهای اعلامیه‌ها و قطعنامه‌های بین‌المللی از جمله اصول اخلاق حرفه‌ای وی به‌شمار می‌رود.

اصل نهم

«محو جنگ و دیگر مصایب بزرگی که در برابر نوع بشر قرار دارد»

تعهد اخلاقی نسبت به ارزش‌های عام انسانی، خبرنگار را ملزم می‌سازد تا از توجیه و یا برانگیختن جنگ‌های تجاوزگرانه و مسابقه تسلیحاتی، به‌ویژه در زمینه سلاح‌های هسته‌ای و تمامی اشکال خشونت، کینه و یا تبعیض به‌طور خاص نژادپرستی و سیاست تبعیض نژادی، سرکوب اعمال شده توسط رژیم‌های ستمگر، استعمارگر و استعمارنو و نیز مصایب بزرگ دیگری که سبب رنجوری بشر می‌گردد، چونان فقر، سوء تغذیه و بیماری‌ها پرهیز نماید. با در پیش گرفتن چنین رویه‌ای است که خبرنگار قادر می‌شود تا در دفع جهل و سوءتفاهم میان ملل نقشی ایفا نموده و هر